

הבחירות לכנסת

הכנסת, כרשות מכוננת ומחוקקת, היא המוסד העליון של המשטר הישראלי. קיום בחירות הוגנות למוסד זה הוא מהיסודות של שיטת המשטר בישראל, ויש לשמור על השוויון במסגרתן, לפי הכללים שהותוו בח"י: הכנסת, בראש ובראשונה עקרון השוויון בין הרשימות ובין הבוחרים.

תקיקה

1. חוק יסוד : הכנסת, סעיפים 4א-7.
 2. חוק הבחירות (דרכי תעמולה), התשי"ט-1959.
 3. חוק רשויות מקומיות (בחירות), התשכ"ה-1965, סעיפים 6א, 7א, 11, 39א.
 4. חוק הבחירות לכנסת [נוסח משולב], התשכ"ט-1969.
 5. חוק המפלגות, התשנ"ב-1991.
-
-

ועדת הבחירות המרכזית פסלה את "רשימת הסוציאליסטים" מלהשתתף בבחירות לכנסת, מכיוון שלדעתה רשימה זו היא התאחדות בלתי חוקית, ויוזמיה שוללים את שלמותה של מדינת ישראל ואת עצם קיומה. מתוך עשרת מועמדי הרשימה, חמישה היו חברים בקבוצת "אל-ארד", ארגון שהוכרז על ידי שר הביטחון כארגון בלתי חוקי. קבוצה זו ניסתה להירשם כאגודה ואחר-כך כתברה בע"מ, ובקשתם נדחתה. ערעורם לבית-המשפט העליון נדחה גם הוא, ונקבע שזוהי קבוצה שמטרותיה פוגעות בקיום המדינה ובשלמותה הטריטוריאלית; אמנם, לא כל המועמדים ברשימה היו פעילים או ידועים כאנשי קבוצת אל-ארד, אבל כשהחליטו ללכת עימם ברשימה אחת, חזקה עליהם שבדקו עם מי הם הולכים ולקראת מה. אנשי קבוצה זו חותרים תחת עצם קיומה של המדינה ותחת שלמותה הטריטוריאלית.

השאלה היא אם יש לוועדת הבחירות המרכזית סמכות לפסול רשימת מועמדים לכנסת, באשר היא בגדר התאחדות בלתי חוקית. מטרת הקבוצה כפי שהוגדרו בפסיקות בג"ץ בעניינה, הינן מטרת השוללות שלילה מוחלטת את קיום מדינת ישראל בכלל, וקיום המדינה בגבולותיה בפרט; לפנינו אפוא רשימת מועמדים, שמטרתה להביא לחיסול המדינה.

המשכיותה ונצחיותה של מדינת ישראל מהווה עובדת יסוד קונסטיטוציונית, אשר אסור לרשות כל שהיא של המדינה להתכחש אליה בבואה להפעיל את סמכויותיה. המעמד של אזרחות ישראלית מקפל בתוכו את חובת הנאמנות למדינת ישראל; דין זה חל גם על הפירוש שיש לתת לחוק הקובע את המוסד השלטוני, אשר למען בחירתו מתקיימות הבחירות הנדונות, והקובע כי "הכנסת היא בית הנבחרים של המדינה". הכוונה למוסד המורכב מהנציגים שנבחרו על ידי כלל האזרחים ואשר מתפקדו לשקוד, באמצעות הממשלה הנושאת באחריות כלפיו, על הבטחת קיומה של מדינת ישראל ושלמותה. מכאן שהשאלה אם יש לעשות לשם חיסול המדינה ושליטת ריבונותה, אינה יכולה כלל לעלות על סדר יומן של הרשויות.

רשימת מועמדים הכופרים בעיקר הנ"ל אין לה כל זכות להשתתף בבחירות. אין לפסול בכך את זכותם של חברי המערכת ומועמדיה לבחור לכנסת ואף לא את זכותם, בתורת יחידים, להיבחר לכנסת במסגרת רשימת מועמדים אחרת, אבל ההצבעה בבחירות לכנסת איננה הצבעה בעד מועמדים יחידים אלא בעד רשימות. ההצבעה בבחירות לכנסת כמוה כהצבעה בעד קבוצת אנשים, הדוגלת במטרה פוליטית מסוימת, כך שאם תיבחר הקבוצה, יעשו שם חברה כדי לגבש את רצון העם בכיוון המטרה ההיא.

קבוצת אנשים אשר מטרתם הפוליטית הגלויה איננה סתם לשנות את המשטר הקונסטיטוציוני הפנימי של המדינה אלא לחתור תחת עצם קיומה לא תוכל להיות בעלת זכות ליטול חלק באותו תהליך של גיבוש רצון העם, ולפיכך גם לא תוכל לעמוד להצבעה בבחירות. אמנם, חופש ההתאגדות הוא מעיקרי המשטרה הדמוקרטית ומזכויות היסוד של האזרח. אין לשלול זכות זו ולפסול אגודה רק מכיוון שמטרתה היא לשאוף לשינוי המצב החוקי הקיים במדינה; אך שום משטר חפשי לא יתן ידו והכרתו לתנועה החותרת תחת אותו משטר עצמו. לא פעם קרה בהיסטוריה של מדינות בעלות משטר דמוקרטי תקין, שקמו עליהן תנועות טוטליטריות למיניהן, והשתמשו בכל אותן הזכויות שהמדינה מעניקה להן, כדי לנהל את פעילותן ההרסנית בחסותן. הלקח של רפובליקת ויימאר לא יישכח.

חוק הבחירות לכנסת לא הסמיך את ועדת הבחירות המרכזית לאשר או לסרב לאשר רשימת מועמדים לפי שיקול דעתה, ומתן שיקול דעת אף אינו עולה בקנה אחד עם הרכב הוועדה שהוא גוף המורכב לפי מתכונת הכנסת היוצאת, פרט ליושב ראש הוועדה. אך השאלה אם הוועדה רשאית לבחון את כשרות הרשימה על פי עקרון שאינו כתוב בספר החוקים. לעניין זה, אין בית המשפט נותן יד למעשה בלתי חוקי או למעשה שמטרתו בלתי חוקית, ולענייננו מדובר במעשה שמטרתו לשנות סדרי השלטון. סדרים אלה אינם קדושים והם ניתנים לשינוי, אולם "מטרה לא חוקית" לענייננו היא מטרה השואפת לחסל את המדינה ולהמיט שואה על רוב תושביה שלמענם הוקמה.

השופט חייב לפסוק גם על פי כללים שאינם כתובים בספר החוקים, והם עומדים לא רק מעל חוק רגיל אלא אפילו מעל החוקה. ישנם כללים חוקתיים שהם כה יסודיים והם ביטוי של דין על חוקתי, עד כדי לקשור את מחוקק החוקה בכבודו ובעצמו; כדרך שאדם אינו חייב להסכים לכך שיהרגוהו, כך גם מדינה אינה חייבת להסכים שיחסלוה וימחקוה מן המפה, ושופטיה אינם רשאים לשבת בחיבוק ידיים כאשר בעל דין מבקש מהם, בשם החוק הכתוב, שיושיטו לו יד כדי לחסלה. הכללים היסודיים, העל חוקתיים אינם אלא זכות ההתגוננות של החברה המאורגנת במדינה, בין אם נקרא לכללים אלה בשם "דין טבעי" ובין אם בשם אחר. יש הגורסים, גישה של "דמוקרטיה לוחמת" שאינה פותחת את שעריה למעשי חתירה במסווה של פעילות פרלמנטרית לגיטימית; לגבי ישראל, ניתן להסתפק ב"דמוקרטיה מתגוננת" וכלים להגנה על קיום המדינה מצויים בידינו, גם אם אינם מפורטים בחוק.

הערעור נדחה.

הערת העורך: פסק הדין, הנראה כמבוסס מבחינה משפטית, אינו כל-כך מבוסס במישור העובדתי. מעבר לכך שהעותרים דווקא קיבלו רשות להקים חברה להוצאה לאור, אבל לא רשיון לעיתון או לרישום כאגודה, התבסס פסק-הדין בעיקר על הכרעה קודמת בבג"ץ¹, שם נקבע שתנועת אל-ארד היא ארגון שמוכן להשתמש בכוח להשגת מטרותיו (מסקנה ללא כל בסיס, בוודאי שלא לפי מבחן ה"ודאות הקרובה" שנקבע בפס"ד "קול העם"); בין השאר, נקבע שם שבין מטרות אל-ארד נכללות כנראה שיבת פליטי 48, הקמת מדינה דו-לאומית או צירוף ישראל לפדרציה מזרח תיכונית – מטרות שבכולן או בחלקן תמכו מיום הקמת המדינה גם ארגונים חוקיים, כמו המפלגה הקומוניסטית לגלגוליה.

יצוין שכעבור 20 שנה, כאשר החוק עדין היה זהה, נבחר לכנסת בראש רשימת "התנועה המתקדמת לשלום" אחד מן העותרים - מוחמד מיעארי - למרות שעקרונות רשימתו היו דומים למדי לאלה של רשימת העותרים.

בג"צ 98/69 - אהרן א' ברגמן נ' שר-האוצר ומבקר המדינה . פ"ד כג(1), 693.

¹ בג"ץ 253/64 סברי גריס נ' הממונה על מחוז חיפה, פ"ד יח (4) 673.

העתירה הוגשה על יסוד שתי טענות עיקריות כנגד חוק מימון המפלגות. הטענה הראשונה היא, שהיות והחוק מטיל נטל כספי על האוצר, יכלה רק הממשלה ליזום אותו, ואין להגישו כהצעת חוק פרטית. הטענה השנייה היא שחוק המימון לא נתקבל כדין, היות והוא נוגד את עקרון השוויון של הבחירות הקבוע בחוק-יסוד: הכנסת; לפי פרוטוקול הכנסת, החוק נתקבל בכנסת בקריאה ראשונה ושלישית, וככל הנראה גם בשנייה, ברוב של 24 נגד 2, כלומר בפחות מרוב חברי הכנסת המכהנים.

לטענה הראשונה אין בסיס. אין שום הוראה בחוק האוסרת ייזום הצעת חוק, המטילה נטל כספי, על-ידי חברי כנסת כהצעת חוק פרטית. מכאן שנותרת השאלה, האם נוגד חוק המימון את סעיף 4 של חוק-היסוד. בעניין זה השגתו העיקרית של העותר הינה, שהגבלת ההקצבה למפלגות המיוצגות בכנסת הששית בלבד, יש בו פגיעה בשוויון הסיכויים של אותן רשימות בוחרים חדשות, אשר תרצינה להשתתף לראשונה בבחירות לכנסת השביעית.

סעיף 4 של חוק-היסוד אינו קובע רק הוראות טכניות ביחס לביצוע הבחירות. לכל אחד משמות התואר "כלליות, ארציות, ישירות, יחסיות" שתי פנים: הן מכוונות גם לזכות לבחור וגם לזכות להיבחר, ואין טעם שלא לתת גם למלה "שוות" אותה משמעות רחבה. אם עקרון השוויון שבסעיף 4 משתרע גם על הזכות להיבחר, הוא חייב להתבטא גם בשוויון הסיכויים של רשימות המועמדים השונות המתחרות בבחירות לכנסת.

פרשנות זו עולה בקנה אחד עם עקרון היסוד של שוויון הכל בפני החוק. אבל הוא יכול להתקיים גם בפני עצמו, בלי להישען על סעיף בחוקה כתובה, הקובע במפורש את העקרון של שוויון הכל בפני החוק. אצלנו אין סעיף מפורש כזה, לא בחוקה כתובה ואף לא בסעיף "משוריין" של חוק-יסוד, ואף-על-פי-כן רעיון זה הוא מנשמת אפו של המשטר החוקתי שלנו כולו. על-כן מן הדין הוא שדווקא במקרי גבול, כאשר הוראת חוק ניתנת לשני פירושים, נעדיף אותו פירוש המקיים את שוויון הכל בפני החוק.

ואחרי הכל, מה פשר המלים "בחירות שוות" פשוטן כמשמען? מה היינו אומרים, למשל, על הוראת חוק שלפיה מותרת רק רשימת מועמדים אחת? האמנם גם לזה "בחירות שוות" ייקרא, מפני שעדיין שמור לכל בוחר קול אחד? או נניח שחוק מימון היה קובע שרק המפלגה הגדולה ביותר זכאית למימון ממלכתי - הלא היינו רואים בכך הפרה משועת של עקרון השוויון שבסעיף 4 לחוק היסוד. מכאן שכוחו של סעיף זה כדי למנוע הפרות של השוויון גם מחוץ לתחום הצר של "קול אחד לכל אחד".

אמנם, יש להעמיד את חוק הכנסת בחזקת כשרות. נטייתו הראשונית של בית- המשפט חייבת איפוא להיות לצד קיום החוק ולא לפסילתו גם אשר טוענים נגדו שהוא נוגד הוראת חוק "משוריית". אנו נמצאים בשטח המרוחק למדי מרעיון השוויון בפני החוק כמשמעותו הפשוטה, דהיינו שוויון הזכויות של האזרח כפרט. למשמעות זאת אין דוגמה טובה מאותו כלל של "קול אחד לכל אחד". על שוויון זה יש לשמור ללא פשרות, אולם ככל שאנו מתרחקים ממשמעות בסיסית זאת של עקרון השוויון בפני החוק, יכול הוא להתנגש עם עקרונות חשובים אחרים, שבפניהם הוא חייב לסגת. אין להעמיד את כל המפלגות במצב שווה לחלוטין, על-ידי מתן הקצבה שווה לכל אחת, בלי להתחשב בגדלן, למרות שצרכי התעמולה של מפלגה קטנה דורשים אולי לא פחות אמצעים מאלה של מפלגה הגדולה ממנה. גם אין להפעיל את עקרון השוויון במימון, באופן שיעודד הגשת רשימות מועמדים אשר לא היו קמות כלל אלמלא הפיתוי של קבלת מקדמה על חשבון המימון.

קיימות גם תופעות של חוסר שוויון בדיני הבחירות הכלליים, ובראש ובראשונה אחוז החסימה, וכן הדרישה של מתן ערבון על-ידי רשימת מועמדים חדשה ואי-שיתוף נציגיה של רשימה כזו בוועדות הבחירות אלא כמשקיפים בלבד אחרי פרסום הרשימה. כל הגבלות הללו גורעות בהכרח מן השוויון המוחלט. בדיון זה לא נטען לפנינו שמשום כך הן פסולות.

בשליה המוחלטת של ההקצבה מרשימות מועמדים חדשות יש הפרה מעשית של שוויון הסיכויים בין הרשימות, הנוגדת את עקרון השוויון שבסעיף 4 במידה שאין להצדיקה, ולא רק סטיה קלה מעקרון זה. יש לפתוח את הדלת בפני כניסת סיעות חדשות לכנסת. סיכוי זה הוא מסימני ההיכר המובהקים של המשטר הדמוקרטי שלנו בכלל ושל שיטת הבחירות הנהוגה אצלנו בפרט. וגם אם מצבה של רשימה חדשה בבחירות לכנסת השביעית אינו גרוע ממה שהיה בבחירות לכנסת הששית, כי עדיין יכול רשימה כזאת לממן את הוצאות הבחירות שלה ממקורות פרטיים, אין זו ההשוואה שיש לעשות אלא יש להשוות את מצבה של רשימה כזו עכשיו עם מצבן של סיעות הישנות עכשיו.

הכנסת העדיפה את שיטת המימון על-פי יחסי הכוחות בכנסת היוצאת, ולא שיטת מימון על-פי יחסי הכוחות בכנסת הנכנסת, ואחד הטעמים העיקריים לכך היה נעוץ בעליל בסכנת הפיתוי ליצירת רשימות מועמדים קיקיוניות לשם קבלת המקדמה על חשבון ההקצבה. את הסכנה הזאת אפשר לקדם אף בלי לגרום לחוסר שוויון פסול: אפשר להבטיח גם לרשימה חדשה את המימון, אבל רק בדיעבד, אחרי שתעמוד במבחן הבחירות ותקבל בהן לפחות מנדט אחד. הוראות מעין אלה אפשר עדיין להוסיף לחוק המימון ללא קשיים יתרים, בלי לשנות את הוראותיו הקיימות לגבי המפלגות המיוצגות בכנסת הששית, וכך יימנע חוסר השוויון.

יוצא איפוא שהכנסת יכולה לעשות אחת משתיים: היא יכולה לחזור ולחוקק את הוראות המימון שבחוק המימון, למרות חוסר השוויון שבהן, אם יימצא להן הרוב הדרוש לפי הסעיפים 4 ו-46 של חוק-היסוד, או שהיא יכולה לתקנו כדי להסיר את חוסר השוויון. העתירה מתקבלת.

הערת העורך: פסק-דין זה חשוב מבחינה היסטורית מכיוון שזהו המקרה הראשון שבו ביטל בג"ץ חוק של הכנסת, והיה ציון דרך חשוב שבו כבר נרמזו כל העקרונות שהובעו במפורש בפסקי דין מאוחרים יותר, כמו השוויון בפני החוק, סבירות, מידתיות, והצורך לאזן איזון בין עקרונות ורשויות שלטוניות.

פסק דין זה נחשב למהפכני, למרות שהיום עניינים מסויימים שמובעים בו, כמו פירוש חוק לפי סדר הסעיפים שלו, נראים כגישה פשטנית ואפילו פרימיטיבית במקצת.

כל אחת מן המפלגות המשתתפות בבחירות לכנסת, מקבלת לצורכי שידור של תעמולת בחירות זמן פירסום, ובנוסף מקבלת כל מפלגה המיוצגת בכנסת תוספת זמן יחסי למספר חברי הכנסת שלה. לאחרונה תוקן החוק, הוקטן הזמן המוקצה בטלוויזיה לרשימה החדשה מ-10 ל-8 דקות, והוגדלה ההקצבה הנוספת לרשימה קיימת מ-4 ל-6 דקות לכל חבר כנסת, ובאופן דומה גם ברדיו. התיקון לחוק עבר ברוב של פחות ממחצית חברי הכנסת.

יש להחיל את עקרון שוויון הסיכויים בבחירות גם על השימוש באמצעי התקשורת הממלכתיים, בעלי המונופול ואדירי השפעה על הציבור. אמנם, המפלגות הגדולות זקוקות לזמן רב יותר בהרבה מרשימה חדשה, כדי לתת דין וחשבון על מעשיהן וכדי למתוח ביקורת על המפלגות היריבות; השוויון עליו מדובר בחוק היסוד אינו יכול להיות אלא שוויון מהותי, תוך התחשבות ראויה בנתונים המבדילים בין הרשימות. אולם עקרון זה מופר, כאשר שוללים מרשימה חדשה הזדמנות הוגנת להציג את עצמה ואת המצע שלה לפני הציבור.

בנסיבות אלה יש לראות בתיקון זה פגיעה בעקרון השוויון, שאין להשלים עמה. אין לפעול על-פי חוק התיקון הנדון, אלא אם הוראותיו תתקבלנה ברוב חברי הכנסת, כדרוש לפי סעיף 4 של חוק-יסוד: הכנסת. עקרון זה, אין משמעותו רק "קול אחד לכל אחד", אלא גם בשוויון הסיכויים של רשימות המועמדים השונות, בין רשימה גדולה לבין רשימה קטנה; בין רשימה, המיוצגת בכנסת היוצאת, לבין רשימה שאינה מיוצגת.

שוויון אין פירושו זהות, כלומר הענקת אותו זמן לכל רשימה ורשימה; מתן הזדמנות שווה לעשיר ולעני לישון מתחת לגשר אינו יוצר שוויון בין השניים באשר לסיכויי השינה הטובה. כדי לקיים שוויון סיכויים יש להבטיח, כי לא ייווצר מצב דברים, שבו לרשות חלק מהרשימות עומד זמן, המספיק כדי להסביר לציבור הבוחרים את מצעיהן, ואת ההבדל שבינן לבין זולתן, ואילו לרשות רשימות אחרות אין מספיק שכזה. בתודעתו של הבוחר מיטשטשת הרשימה, שאינה זוכה לאותו זמן נוסף.

מובן כי השוויון אינו העיקרון היחיד, שיש להתחשב בו; אך אם הכנסת מבקשת למנוע הקצאת זמן, כפי הנדרש על-פי עקרון השוויון, בכוחה לעשות כן באמצעות חוק שיתקבל על-ידי רוב חברי הכנסת. אין ליצור אמות מידה, שכל כולן באות להנציח את המצב הקיים, שהרי ביסודן של בחירות עומד סיכוי השינוי. הזמן של שמונה דקות, שהוקצב לרשימות החדשות לשידורי הטלוויזיה, אין בו כדי לאפשר לרשימות החדשות להציג לפני הציבור בצורה ראויה את עמדתן. לרשימות הוותיקות והגדולות ניתן זמן שידור, העולה בהרבה על זמן המינימום הדרוש להן כדי להציג את עמדתן כראוי.

התיקון סותר את עקרון השוויון בחוק יסוד: הכנסת, בכך שאין הוא מעניק לרשימות החדשות ולרשימות הוותיקות הקטנות זמן מינימאלי, הדרוש לתעמולת בחירות ראויה, בעוד שהוא מעניק לרשימות הגדולות והוותיקות זמן נוסף מעבר לזמן המינימאלי, וזאת בלי להיזקק כלל למצב המשפטי, ששרר ערב התיקון. אין כל ערובה לכך, שדין קודם זה הוא עצמו אינו נגוע בפגיעה בעקרון השוויון. בכל מקרה, אין להצדיק סטייה אחת מעקרון השוויון בשל סטייה קודמת הימנו.

ייתכן שהזמן שהוקצב הוא סביר על-פי קריטריונים כלשהם של סבירות; שוויון וסבירות אינם היינו הך. לתת לכל אחד מעשרה אורחים חלק זהה של עוגה יכול שיהיה מעשה שוויוני, אך יש שיהא מעשה בלתי סביר, אם אחד מהמשתתפים סולד מעוגות. הכול תלוי באמת המידה, שעל-פיה נקבע השוויון, ובאמת המידה, שעל-פיה נקבעת הסבירות.

השוויון הפורמאלי אינו חופף בהכרח את הצודק וההוגן, כגון כאשר ניתן נתח שווה לבעל צרכים קטנים ולבעל צרכים גדולים כאחד. לעקרון השוויון שתי פנים: ביטוי האחד של השוויון עניינו בזכות לבחור, ויסוד זה איננו אלא תרגומו התמציתי של הכלל, לפיו "קול אחד לכל אחד". מצד שני, מתייחס יסוד השוויון גם לזכות להיבחר, וביטוי המוחשי בזכות לשוויון הסיכויים של רשימות המועמדים השונות, המתחרות ביניהן בבחירות לכנסת.

יש שההגינות, הצדק או אף קיומו של המשטר הדמוקרטי מחייבים סטייה מן השוויון המוחלט. קביעת אמת מידה בלתי זהה או נסיגתו של השוויון מפני ערכים חשובים יותר, חייבות להיעשות במודע ובמפורש כשינוי של עקרון השוויון המלא. ההוראה הנדונה יוצרת פער גדול ובלתי סביר מעבר למתקבל על הדעת. כבר מקודם הרשימות הקטנות והחדשות במיטת סדום בהתמודדותן עם הגדולות, מבחינת זמן השידור העומד לרשותן. העתירה מתקבלת.

ועדת הבחירות המרכזית החליטה, כי רשימת "כך" מנועה מלהשתתף בבחירות לכנסת, ומכאן ערעורה של הרשימה.

הזכות לבחור ולהיבחר הן בין חריות היסוד המרכזיות והחשובות ביותר. עם זאת, השימוש בזכות יסוד והפעלתה אינם יכולים להיות מוחלטים, שכן יתכן ויווצרו נסיבות קיצוניות בהן השימוש בזכות פלונית על ידי האחד יתנגש באותן נסיבות קונקרטיות נתונות עם זכותו החוקית של אחר, או יהווה סיכון חמור ומידי שיש למנעו. קביעת הגבלות על חריות אלה טעונות חקיקה של הכנסת.

סעיף 7א' לחוק יסוד: הכנסת מתייחס לשאלת המקורות מהם יילמדו הסממנים המצביעים על דבר קיומן של התופעות השליליות המתוארות בו. מהותו של הנושא, היינו צמצומה של זכות יסוד חוקתית, היא שנושאת עימה גם את אמת המידה, לפיה פרשנותה של ההוראה מן הנכון שתהיה דווקנית, צרה ומצמצמת. הכוונה לתופעות שהן בגדר מאפיינים דומיננטיים, הניצבים כמרכזיים בין השאיפות או הפעילויות של הרשימה, וכי הם בעלי המשקל והמעמד המרכזיים בין המטרות או המעשים האחרים של הרשימה, וכי יש מעבר לכך גם כוונה לממשן.

שלושה נושאים מוזכרים בסעיף, והם שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי, שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה והסתה לגזענות. התפיסה הדמוקרטית ותרגומה לשפת המעשה משתקפים במבנה השלטוני, במעמד החוקי והמעשי של אזרחיה ותושביה של המדינה, וכן בעיקרון של שלטון החוק והשיויון בפני החוק. תולדות עם ישראל הן הרקע לכך מדוע ראינו דווקא אנו הכרח בביעורה של הגזענות, עד כדי הכללתו של איסור מפורש בנושא זה בהוראות החוקתיות; קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי אינו שולל את אופייה הדמוקרטי, כפי שצרפתיותה של צרפת אינה שוללת את אופייה הדמוקרטי.

יש לפסול רשימה שמטרותיה או מעשיה של רשימת המועמדים כוללים אחד מן היסודות המובאים בחוק. המדובר במטרה שהיא השתקפות סגולית של זהות הרשימה; אף אז צריך להיות מדובר במעשה שיש בו משום ביטוי בולט, רציני ושליט של זהותה ומהותה של הרשימה; רשימה פועלת למען מימוש מטרותיה ולשם הפיכתן מרעיון להגשמתו; ההתמודדות בבחירות היא אמצעי למימוש המטרה או להגברת המעשה; היסודות השליליים באים לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת עצמתם; הראיות להתקיימותם של כל אלה צריך שיהיו משכנעות, ברורות וחד-משמעיות.

מטרותיה ומעשיה של המערערת הם באופן ברור גזעניים: ליבוי היצרים השיטתי על יסוד לאומי-אתני המביא איבה ומדנים, קריאה לשלילה אלימה של זכויות, לביזוי שיטתי ומכוון של חלקי אוכלוסיה מוגדרים המאובחנים לפי יסוד לאומי-אתני, ולהשפלתם באופן הדומה להחריד לגרועות שבדוגמאות בהן התנסה העם היהודי. עוצמת פעולתה של המערערת בכל צורותיה, הקיצוניות שבהצגת הנושאים ובמעשים המתלווים אליהם, והעיוות החמור של אופייה של המדינה ושל משטרה הנובעים מכך, כל אלה מקנים למטרות ולמעשים את החומרה המפליגה שדי בה כדי לבסס החלטתה של ועדת הבחירות המרכזית. הערעור נדחה.

ועדת הבחירות המרכזית החליטה לדחות את בקשת הפסילה שהופנתה נגד "הרשימה המתקדמת לשלום", ומכאן הערעור.

החוק קובע, כי רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה במפורש או במשתמע, או במעשה, אחד מאלה: (1) שלילת קיומה של המדינה כמדינתו של העם היהודי; (2) שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה; (3) הסתה לגזענות; (4) יסוד סביר לחשש כי הרשימה תשמש מסווה למעשים בלתי חוקיים.

גם בהעדרה של הוראה מילולית מפורשת, הקובעת את קיומה של סכנה ברורה ומיידית, יש לראות את הוכחת קיומם של ביטויים חמורים וקיצוניים של אחד מן היסודות השליליים המנויים בחוק. קיימים בלמים המצמצמים את תחולת הסעיף האמור למטרות שהן בגדר יעד מרכזי ושליט של הרשימה הנוגעת בדבר, ולמעשים שיש בהם משום ביטוי בולט, רציני ושליט של זהותה של הרשימה ומהותה, כאשר ההתמודדות בבחירות היא אמצעי למימוש המטרה או להגברת המעשה, וכאשר היסודות השליליים שבמהות הרשימה באים לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת חשיבותם ועוצמתם. אחד ממושכלות היסוד של המדינה הוא קיום של רוב של יהודים בה, מתן העדפה ליהודים על פני אחרים להגיע לארץ ולהתיישב בה; מכאן שהסעיף מכוון כנגד רשימה, שיעדה המרכזי הוא להשיג את ביטולם של המרכיבים האמורים של ההגדרה והיא מייעדת את פעולתה למטרה האמורה כיעד מרכזי. נטל הראיה בעניין זה חל על הטוען לפסול, ונוכח חשיבותה של הזכות נושא הדיון, יש לפרש כל ספק המתעורר במסכת הראיות כנימוק כנגד החלטת הפסול.

החזקה בראיות המערערים היא ראיון עם חיים הנגבי, מזכיר הרשימה ומועמד לכנסת במקום החמישי מטעמה, בו אמר בין השאר: "...אני לא מאמין שמדינת ישראל כאי מבודד במזרח הערבי היא אפשרות רצינית. אין ברירה אלא להחליק אותה לתוך האיזור. משום כך, התנאי ההכרחי לשלום אמיתי הוא ויתור על ישראל כמדינת העם היהודי... זכות השיבה היא פצצת זמן, שלא תפסיק לתקתק עד שהמציאות תפתור אותה באופן צודק... בטווח ארוך - ישראל שהפלסטינים יסכימו לקבל היא אך ורק ישראל דמוקרטית, עם שוויון זכויות מלא, שבה ערבי יכול להיות ראש ממשלה ורמטכ"ל... רק אז - כאשר במסגרת כוחות השוק החופשי וההתפתחות הדמוגרפית הטבעית תנצח הלאומיות הפלסטינית את הציונות - רק אז לא תהיה עוד בעיה של קיום יהודי באזור הזה...".

אילו הוכח שדברים אלה משקפים תכנית אופראטיבית של המשיבה ככזאת, היה מקום לקבל את הערעור. הם נאמרו על-ידי מזכיר המשיבה ומועמדה לכנסת מבלי שבאה עליהם הסתייגות רשמית של המשיבה, בפירסומים רשמיים כלשהם. הראיה השנייה היא עיתון שבו הביע הכומר אבו אל עאסל, שאף הוא מועמד ברשימת המשיבה, את דעתו שהתוצאה הסופית של הדו-קיום בין יהודים ופלסטינים תהיה מדינה דו-לאומית דמוקרטית וחילונית. עם זאת, קיימת למשל במצע המשיבה אמירה, שהחוקה של מדינת ישראל "תבטא את זיקתם של היהודים הישראליים לעם היהודי ואת זיקתם של הערבים הישראליים לעם הפלסטיני ולאומה הערבית", ועל כינון מדינתו העצמאית של העם הפלסטיני לצדה של מדינת ישראל ועל "הכרה הדדית בזכותם של שני העמים. .. להגדרה עצמית לאומית. . . שתי המדינות תקיימנה ביניהן יחסי שלום ושכנות טובה". אמירות דו-משמעיות מצויות גם במסמכים אחרים.

לא ניתן לקבוע בצורה חד-משמעית, שהמשיבה אימצה לה כתכנית מרכזית ברורה ורצינית את התיזות שביסוד מאמרו של מר חיים הנגבי. מי שמקבל שאמנם כך הוא, חייב גם לקבוע, שכל ההתבטאויות לכיוון האחר אינן אלא הסוואה לפרוגרמה האמורה, ושמטרתה האמיתית של המשיבה היא להביא לחיסולה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי. אמנם, טענה כזו אינה חסרת שחר על פניה; ואולם, לא ניתן לקבוע במידת הוודאות הדרושה, שאמנם הדברים שנאמרו מפי המשיבה ואנשיה נאמרו אך לשם הסוואה.

עיקר מטרתה של סמכות הביקורת השיפוטית, שניתנה לבית-משפט זה בסעיף האמור, היא למנוע החלטה בלתי ראויה של הדרג הפוליטי על-ידי מניעת כרטיס כניסה לכנסת משיקולים שאינם ממין העניין מסיעה, שכשרותה המשפטית לא נשללה בוודאות. צריך שיתקיימו תנאים כבדי משקל ביותר, שדווקא בית המשפט ישלול מאותה סיעה את הכרטיס שכבר ניתן לה. כאשר המדובר הוא ברשימה שאינה מתחילה דרכה כעת, אלא הייתה פעילה קדנציה מלאה בכנסת, ניתן ללמוד משהו על מטרותיה ומעשיה גם מפעילותה במסגרת זו, משום שוודאי פעלה לקדם את המצע שלה ואת מטרותיה הן בכנסת והן מחוצה לה. עולה באורח עיקרי האידיאולוגיה בה היא דוגלת, היינו שתי מדינות: ישראל - כמדינה יהודית, ומדינה שנייה - פלסטיין - שתקום בצדה בשטחים שיפוו.

לא דעה של יחיד או יחידים היא המכרעת, אלא מכלול המטרות והמעשים של הרשימה בתור כזאת. יש לבחון את היעד המרכזי שלה על סמך רצף של התבטאויות של פעיליה, מהות פעולותיה לאורך זמן בעבר וכן היעדים שהיא מציבה להשגתם. אין ספק, כי עמדות שונות משל המשיבה אינן ערבות לאוזן ואינן מקובלות על רבים. אף ייתכן מאוד כי היא מהלכת על גשר צר מאוד. אך כל עוד לא עברה את הגבול אל מעבר לאיסור שבחוק, והדבר לא הוכח בראיות ברורות וחד-משמעיות, אין לחסום דרכה להתמודד בבחירות לכנסת. יש ליישם הוראותיו של דבר החקיקה שלפנינו תוך אימוץ גישה, המביאה בחשבון את המשקל הרב המיוחס בהתאם לתפיסותיו לחירויות היסוד.

הוראת החוק מתייחסת למטרות ולמעשים, המשקפים את מהותה של הרשימה ושהם תולדה טבעית של השלכתם על המכלול הרעיוני או הביצועי איננה משמעותית. הכוונה לתופעות שהן בגדר מאפיינים דומיננטיים, הניצבים כמרכזיים בין השאיפות או הפעילויות של הרשימה, אשר למענם קיימת ופועלת הרשימה ואשר לשם קידומם היא מבקשת ליטול חלק בבחירות. מטרה או מעשה שהם בולטים ואופייניים, כאמור, יכול, כמובן, שיהיו מלווים במטרות או במעשים נוספים. אולם, בכל מקרה, צריך לעלות מן הנתונים העובדתיים, כי המטרות או המעשים הם בעלי המשקל והמעמד המרכזיים בין המטרות או המעשים האחרים של הרשימה, וכי יש מעבר לכך גם כוונה לממש את המטרות ולהביא להגשמתן. זה לא המקרה שלפנינו. הערעור נדחה.

המערערים משיגים על החלטה ועדת הבחירות המרכזית הקובעת, כי תנועת "כהנא חי" מנועה מלהשתתף בבחירות לכנסת.

בעבר הוחלט לפסול את רשימת "כך" מלהשתתף בבחירות לכנסת השתים עשרה מן העילות המנויות בסעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת. המערערת נסמכת על האידיאולוגיה של מייסד תנועת "כך" שמטרותיה והמעשים שנעשו על יסודה שימשו בסיס להחלטת הפסילה הקודמת; אך להבדיל מתנועת "כך" מודה המערערת שיש לראותה כממשיכת הדרך, ולטענתה האידיאולוגיה נשוא פעילותה של המערערת לא הובנה כראוי על ידי בית משפט זה.

לענין זה פרטו המערערים לפנינו את השקפת עולמם, לפיה יש להשתית את המשטר במדינת ישראל על ההלכה היהודית. השקפתם של המערערים היא שיש לנהוג לפי ההלכה אפילו אם קיימות נקודות חיכוך שוליות בינה לבין סעיף 7א, וכי תנאי זה מתקיים בעניין שלפנינו. מכאן שהערעור מצטמצם כמעט רק לשאלה העובדתית הצרה שמא נפלה טעות בהבנת האידיאולוגיה האמורה בפסיקתנו הקודמת. גם אם נתעלם מכל חומר ראיה הכלול בראיונות בעיתונים שהמערערים מכחישים את תוכנם, ונתחשב רק בכרוזים שהוצאו על ידי המערערת והפירסומים בבטאוניה הרשמיים, די בכך כדי לדחות את הערעור: בכרוז לנוער, מדובר על האתגר שבהמשכת הדרך "לקראת מדינה יהודית אמיתית ונקייה מערבים"; בשורה שלמה של כרוזים מוזכר ש"הוא" (כהנא) כבר יטפל בהם" (בערבים), והמדובר במטבעות לשון שהיו קיימות בהתבטאויותיה של "כך" עת נפסלה רשימתה בשנת 1988; נכתב על ידי המערערת מכתב גלוי לערביי א"י, ואשר מציג לפני מקבלי המסמך אולטימטום המאיים עליהם שאם לא יעזבו את הארץ מרצונם הטוב, תופעל נגדם עוצמתה המלאה של מדינת ישראל. בכרוזים אחרים מזכירה המערערת את הסיסמה "ערבים החוצה", ואת הכורח שלא לרחם על אויבינו "הערבים האכזריים", ו"לגרש את הערבים". בכרוז אחר הנושא את הכותרת: "להפציץ את אוס-אל-פאחם" מופנית קריאה אל השלטונות לנקוט פעולת תגמול ש"על כל פיגוע בישראל - להפציץ כפר ערבי - קן רוצחים במדינת ישראל!" ובסיפת הכרוז האמור שוב מדובר על כך שיש לתת לכהנא "כח" "כי הוא כבר יטפל בהם!"; ובמדור "דע את יהדותך" קיים פיתוח של התיזה "שהערבים אומה שפלה".

המערערת ביקש לשכנענו שהאידיאולוגיה של המערערת משקפת את עמדת ההלכה. ואולם כבר הביע בית משפט זה את דעתו בסוגיה האמורה; השאלה הינה אם מטרותיהם ומעשיהם עולים בקנה אחד עם הוראות סעיף 7א (2) ו(3). על יסוד החומר שלפנינו הגענו לכלל מסקנה שאין כל ספק בדבר שהתשובה לשאלה זו היא שלילית. אין בהסתמכותה של המערערת על ספר הספרים וחומר נוסף מן המקורות כמצע אופרטיבי כדי למנוע את המסקנה שפעילותה הממשית והדומיננטית אינה עומדת במבחני סעיף 7א. בניסבות אלה נראה כי בדיון נפסלה המערערת מלהשתתף בבחירות לכנסת השלש-עשרה ולפיכך אנו דוחים את הערעור.

לפי חוק שקיבלה הכנסת, תפקע משרתם של ראשי רשויות מקומיות שייבחרו לראשונה לכנסת הארבע-עשרה, ביום תחילת כהונתה של הכנסת; ואילו עמיתיהם, ראשי רשויות מקומיות המכהנים היום כחברי כנסת, יהיו רשאים בכל מקרה להמשיך ולכהן במשרתם ברשות המקומית, עד תום כהונתם.

לכאורה, אי-השוויון גלוי על פניו: אי-שוויון בכושרם של חברי הכנסת שנבחרו לכנסת הארבע-עשרה לכהן גם כראשי רשויות מקומיות, ואי שוויון בכושרם התחרותי של המועמדים בבחירות לכנסת. משפוקעת על פי החוק כהונתם של ראשי רשויות מקומיות, עם היבחרם לכנסת, יש בעצם הצגת המועמדות לכנסת על ידם, כדי להכתים את אמינותם, בהיות מועמדות כזאת נתפשת כפריקת עול התחייבותם לציבור לטובת קידום האישי. זאת שעה שאמינותם של מי שכינהו כחברי כנסת בכנסת השלוש-עשרה אינה נפגעת.

עם זאת, שוויון התחרות בין המבקשים להיבחר כמועמדים לרשימה לכנסת, אינו נכנס לגדרו של סעיף 4 לחוק-יסוד: הכנסת, ועל כן חוק הפוגע בשוויון זה אינו חייב להתקבל ברוב של חברי הכנסת. המסגרת הנורמטיבית לבירור נושא אי-השוויון האישי בבחירות המקדימות (ה"פריימריס"), אינה מצויה כלל בסעיף 4 הנ"ל, וצריכה היא להיות נדונה במסגרת הזכות להיבחר.

חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק-יסוד: חופש העיסוק לא באו לעשות את חוקי הכנסת טרף קל לכל מי שדעתו אינה נוחה מן החוק. עדיין החוק מבטא את רצון הריבון, הוא העם, ולכן החוק הוא ההולך לפני המחנה, ובו גם בית המשפט. חוקי-היסוד הקנו לבית המשפט סמכות לבטל חוקים. סמכות זאת חיונית בחברה נאורה, ובמיוחד כך בישראל, שבה תרבות השלטון טרם הכתה שורשים עמוקים. אך דווקא בשל כך יש להיזהר מאד.

הדעות חלוקות בשאלה מה יש ומה אין בכבוד האדם, אך קשה לראות כיצד סעיף 6(א) לחוק הנדון פוגע בכבוד האדם. ברור שלא כל החלטה פגומה, למשל בפגם של חוסר סמכות או שיקולים זרים, פוגעת בכבוד האדם. פגם של אי-שוויון אינו יוצא דופן. אמנם, אפשר לפרש את לשון החוק בהרחבה, אך אין לשלול מלשון החוק כל משמעות. יש לתת לכבוד פירוש שישמור על קשר עם המובן הלשוני, הוא המובן המקובל.

החוק הקובע כי ראש עיר שנבחר לכנסת יחדל לכהן כראש עיר, אפילו פגיעתו קשה בראש העיר, ואפילו הוא מקפחו בהשוואה לראש עיר המכהן כיום כחבר הכנסת, אינו פוגע בכבוד האדם באופן ממשי. כדי לומר שחוק פוגע בכבוד האדם, או בזכות יסוד אחרת, צריך שהפגיעה תהיה מהותית. פגיעה של מה בכך אינה מספיקה כדי לבטל חוק.

דרישת השוויון שנקבעה בסעיף 4 לחוק-יסוד: הכנסת לא נועדה להביא שוויון בין כל בני האדם בכל עניין. היא מוגבלת באופן ברור לשוויון בבחירות לכנסת. סעיף זה אינו מחייב שוויון בין מועמדים לכנסת. ואם כך, ודאי שאינו מחייב שוויון בין אלה שאפילו אינם מועמדים, אלא הם מבקשים, בבחירות מוקדמות בקרב המפלגה, להיעשות מועמדים. פגיעה בשוויון בבחירות לכנסת נתפסת על-ידי סעיף 4, ולכן היא עשויה להצדיק ביטול חוק; פגיעה בשוויון בבחירות מפלגתיות אינה נתפסת על-ידי סעיף זה ולכן, אף אם היא פסולה, אין בה כדי להצדיק ביטול חוק. העתירה נדחית.

"ימין ישראל" פנתה בבקשה להירשם כמפלגה. הוגשו התנגדויות לרישום המפלגה, שהתבססו על הוראת חוק המפלגות. הרשם דחה את ההתנגדויות, ומכאן הערעורים. מטרתה של המפלגה הן: "...הזכות לבחור ולהיבחר לכנסת תותנה בשבועת נאמנות למדינת ישראל כמדינה יהודית... השלמת חילופי האוכלוסין...תושג על ידי יישוב אויבי ישראל בארצותיהם..."

קיימים סייגים מהותיים על ייסודה של מפלגה. התכלית המונחת ביסוד המגבלות היא במציאת איזון בין שתי מגמות נוגדות: אחת, היא מתן חופש מלא לכל פרט להתאגד, יחד עם פרטים אחרים, לשם יצירת גוף משפטי אשר מקדם מטרות מדיניות או חברתיות ולהביא לייצוגם בכנסת על ידי נבחרים. השנייה היא שמירה על האופי של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, הסולדת מגזענות, וכן הבטחת פעולתן של התאגדויות הפועלות בדרכים חוקיות.

כשם שאדם אינו רשאי, בשם האוטונומיה של הרצון הפרטי, למכור עצמו לעבדות, כך זכותה של הדמוקרטיה להגן על עצמה בפני אלה המבקשים לעשות בה שימוש לשם הכחדתה. ישראל עלינו להתחשב בערך חוקתי נוסף, והוא הערך בדבר היותה של ישראל מדינה יהודית או מדינתו של העם היהודי. איננו מוכנים לכך, כי חופש ההתאגדות כמפלגה פוליטית יגרור אחריו חדלונה היהודי של מדינת היהודים. שלילה של קיום המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית היא נקודת האיזון הראויה, וכי אין להתיר התאגדות למפלגה אם יש יסוד סביר כי המפלגה תשמש מסווה לפעולות בלתי חוקיות.

איום על האופי היהודי או הדמוקרטי צריך להיות מרכזי ובסיסי, ולפגוע בגרעין המאפיין את המדינה כיהודית או דמוקרטית. במסגרת הערכים המרכזית והבסיסית יש לכלול, בין השאר, את עקרון הפרדת הרשויות, שלטון החוק, עצמאות השפיטה, וזכויות האדם הבסיסיות ובמרכזן כבוד האדם וחירותו, ופגיעה בעלת עוצמה כה רבה, עד כי לאחריה ניתן יהא לומר שהמדינה אינה יותר מדינה יהודית או מדינה דמוקרטית.

בהתנגשות בין חופש הביטוי לבין שלום הציבור, מקובלת רמת הסתברות של "ודאות קרובה"; בהתנגשות בין חופש התנועה מחוץ לגבולות המדינה לבין בטחון המדינה, נוהגת רמת הסתברות של "חשש כן ורציני". החשיבות הרבה שיש לחופש ההתאגדות במפלגה במרקם החיים הדמוקרטיים מחייבת את המסקנה כי יש למנוע ייסודה של מפלגה רק במקרים הקיצוניים ביותר. על רקע זה נדרשת הפעלה חריגה ביותר ויוצאת דופן במיוחד, של סמכות אי-רישום המפלגה.

מצעה של "ימין ישראל" קובע כי ארץ ישראל כולה היא של עם ישראל בלבד. אין בקביעה זו בלבד כדי להצביע על פגיעה בזכויות המיעוט הלא יהודיות. כבר הודגש לא פעם כי במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית יהנה כל אדם מזכויות אדם מלאות. הקביעה כי ארץ ישראל אינה ניתנת לחלוקה אף היא קביעה פוליטית, אשר אינה משליכה בהכרח על אחד הסייגים הקבועים בחוק המפלגות. מטרתה זו של "ימין ישראל" צריכה לעמוד בתחרות ב"שוק הרעיונות הפוליטי". אין למנוע מראש את הנסיון להגשמתה. הקביעה כי שבועת אמונים למדינת ישראל כמדינה יהודית - מבלי שבכך נשללת גם השבועה אליה כאל מדינה דמוקרטית - אינה מטרה בלתי חוקית ואין בה גזענות. הערעורים נדחים.

רע"א 2316/96 - מירון איזקסון נ' רשם המפלגות ואח'. פ"ד נ(2), 529.

רשם המפלגות נענה לבקשתה של המשיבה 2 והחליט לרושמה בפנקס המפלגות. המבקש היה אחד מן המתנגדים לרישומה של משיבה זו כמפלגה, ומכאן ערעורו על ההחלטה.

יש נסיבות בהן קונה רשם המפלגות סמכות שלא לרשום מפלגה בפנקס; עניינו בסעיף 5 לחוק המפלגות, הקובע כי לא תרשם מפלגה אם יש במטרה לרישום ממטרותיה או במעשיה, במפורש או מפלגה במשתמע, אחת מאלה: (1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית; (2) הסתה לגזענות; (3) יסוד סביר למסקנה כי המפלגה תשמש מסווה לפעולות בלתי חוקיות. סעיף זה דומה לסעיף 7 לחוק-יסוד: הכנסת, שעניינו הסמכות למנוע רשימות מועמדים מסויימות מהשתתפותן בבחירות לכנסת.

לעניין שלילת עצם קיומה של מדינת ישראל, מטרות המפלגה לפי מסמכיה הן, בין השאר, המשך התמיכה בתהליך השלום הישראלי-פלסטיני בכדי להקים מדינה פלסטינית עצמאית לצד מדינת ישראל בגבולות יוני 1967 ובירתה מזרח ירושלים; פתרון בעיית הפליטים באופן צודק עפ"י החלטת מועצת הבטחון; והדגשת הזהות התרבותית והלאומית של האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל.

לטענת המערער, הראשונה במטרות אלה מראה כי מטרת המשיבה היא לשלול את קיומה של מדינת ישראל, מכיוון שאין זו אלא מסיכה שהיא עוטה על פניה. לטענתו, מטרת המשיבה היא נכונות להסתפק במדינה לצד מדינת ישראל בגבולות 1967 (בשלב ראשון), וזאת עד להגשמת יתר השלבים בהתאם ל"תורת השלבים" - עד לחיסולה של מדינת ישראל כפי שנקבע באמנה הפלסטינית. לטיעונו של המערער שלוש חוליות: לטענתו שאיפתו של אש"ף להשמיד את מדינת ישראל לפי האמנה הפלסטינית. חוליה שניה בשרשרת קושרת לאש"ף את ד"ר טיבי - מנהיגה של המשיבה; והחוליה השלישית קושרת את ד"ר טיבי - ומזהה אותו - עם המשיבה.

אשר למטרתו של אש"ף, לא יהיה זה מן התבונה אם ניטול על עצמנו לאפיין ארגון זה. מצד אחד מתנוססת האמנה הפלסטינית הקוראת להשמדתה של מדינת ישראל, ואל אמנה זו תצטרף הכרזת הממשלה משנת 1980 על היותו של אש"ף ארגון טרוריסטי. מן העבר האחר, כולנו ידענו על ההסכמים השונים שמדינת ישראל ואש"ף חתמו ביניהם. אשר לחוליה השלישית בשרשרת, בנושא זיהויה של המשיבה עם ד"ר טיבי: אכן, ד"ר טיבי הוא הרוח החיה במפלגה, אך לא נוכל להעלים עין כי מאה ועשרים איש הם מייסדי המפלגה, ושאלה שאינה-פשוטה כל-עיקר היא, אם ניתן לזהות את המפלגה כולה עם אדם אחד בה, ולו מנהיגה. אמת היא כי ד"ר טיבי משמש יועץ לאש"ף ולמנהיגו, אך הדבר נעשה בידיעתה של ממשלת ישראל ובאין מחאה מצידה. משביקש פלוני להעמיד את ד"ר טיבי לדין על קשריו עם אש"ף, סירב היועץ המשפטי לממשלה לבקשתו מן הטעם של "היעדר עניין לציבור".

כן טוען המערער כי המשיבה שוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. שלושה סימנים עיקריים נותן המערער בטיעונו זה: ראשית לכול, המשיבה תומכת בהגדרתה של מדינת ישראל כ"מדינת כל אזרחיה"; שנית, המשיבה תומכת ב"זכות השיבה" של הפליטים הפלסטינאים; ושלישית, המשיבה תומכת בהקמתה של מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים. הקביעה כי מדינת ישראל היא "מדינת כל אזרחיה" אין בה כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. האם ניתן לטעון כי מדינת ישראל היא מדינת חלק מאזרחיה בלבד? והרי עקרון יסוד הוא בדמוקרטיה: שוויון האזרחים בינם לבין עצמם. כל אזרחי ישראל - יהודים ושאינם-יהודים - הינם "בעלי מניות" במדינה, והאמירה כי המדינה היא "מדינת כל אזרחיה" אין בה כדי לחסר מהיותה של המדינה מדינה יהודית. לעניין "זכות השיבה" של הפליטים הפלסטינאים, ענין זה

נתון במו"מ בין ישראל לאש"ף, ומכאן שאין מתחייבת מכאן שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית.

אשר לשאיפתה של המשיבה לעשות את מזרחה של ירושלים לבירת המדינה הפלסטינית, גם אם תיושם מטרה זו אין בה כדי לשלול את קיומה של המדינה כמדינה יהודית. מדינת ישראל היתה "מדינה יהודית" גם לפני מלחמת ששת הימים, שעה שרק חלקה המערבי של העיר היה בתחומי המדינה. לעניין מסווה לפעילות בלתי חוקיות, מעגן המערער את טיעונו בהכרזת הממשלה על אש"ף כעל ארגון טרור. ואולם ד"ר טיבי אינו עומד לפנינו לדין פלילי, וממילא לא יהיה זה ראוי כי נדון בהאשמות שהמערער מייחס לו. לא הובאו כל ראיות שהן כי אנשי המשיבה אומרים לעשות שימוש במשיבה ככסות לפעילות בלתי-חוקית. לא הוכח, איפוא, קיומו של "מסווה", ובהיעדר ראיה לקיומו של מסווה נופלת גם עילה זו לפסילת המשיבה כמפלגה. הערעור נדחה.

לקראת הבחירות לרשויות המקומיות נחתם הסכם בין תנועות גשר, מולדת וצומת, לפיו יגישו שלושתן רשימה משותפת לבחירות למועצת העיר נצרת-עלית. הראשון ברשימת המועמדים הוא זאב הרטמן. בעקבות זאת החליט יושב ראש ועדת הבחירות המרכזית כי יש יסוד לקבוע כי בפירסומים ובהתבטאויות של הרטמן, במסגרת מסע הבחירות שלו כמי שעמד בראש סיעת צומת, התקיים היסוד של הסתה לגזענות. לעומת זאת הוחלט כי אין יסוד לקבוע שהסתה לגזענות נמנית גם עם מטרתיה של הרשימה המשותפת. בעקבות זאת הגיש היועץ המשפטי לממשלה ערעור בפנינו על ההחלטה.

במצעו של הרטמן נרשם בין היתר: "צומת חרדה מהשתלטות מואצת של אוכלוסיה ערבית על בתים וקרקעות של יהודים בנצרת עלית, תפעל בנחרצות בנמרצות לבלימת התופעה... כל משפחה יהודית שתתיישב בנצרת עלית תזכה להטבות... מאחר וכוונותיה של צומת אינן גזעניות ניתנת כאן התחייבות כי בני המיעוטים המתגוררים כיום בנצרת עלית, יוכלו להמשיך ולנהל חיים תקינים, שלווים, אולם יש לבלום בצורה חוקית את המשך תהליך הפיכת נצרת עלית לבלתי יהודית...".
כמו כן הופץ כרוז ובו נאמר: "לתושבי שכונת בן גוריון נצרת עלית: סיוט הטרדות הערבים יגמר בעוד כ-75 יום!... נבהיר באופן שאינו משתמע לשתי פנים כי אין לערבים מה לעשות בשכונת בן גוריון!". במודעות מטעם הרשימה נכתב בין השאר: "נעצור את ההשתלטות הערבית על נצרת עלית...".

עם הקמת הסיעה המשותפת לא נקבעו קווי היסוד שלה, והיא לא פירסמה מצע משלה. איש מהמועמדים ברשימה המשותפת לא פירסם הסתייגות ממצעה של צומת, אשר פורסם ברבים חודשים רבים קודם לכן. איש מהם גם לא הסתייג מהתבטאויותיו של הרטמן בכרוזים ובאמצעי התקשורת. לאחר מכן ניתן פירסום למסמך הבא: "...אנו החתומים מטה המתמודדים ברשימה משותפת מטעם 'מולדת גשר צומת' למועצת העיר נצרת-עלית מצהירים בזאת כי אין לנו כל חלק במסע הפרסום של זאב הרטמן לראשות עיריית נצרת-עלית. תמיכתנו בזאב הרטמן לראשות העיר נתונה עקב הודעתו לתקשורת וחתימה על הסכם כי המצע החברתי של 'גשר' והמצע הלאומי של 'מולדת'...".

החוק קובע, כי רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לרשויות המקומיות אם יש במטרותיה או במעשיה, במפורש או במשתמע, אחד מאלה: (1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי; (2) שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה; (3) הסתה לגזענות. מטרתו של סעיף זה להרחיב איסור ההסתה לגזענות מן הזירה הארצית לזירה המקומית. הסעיף נחקק על מנת לאזן, מצד אחד, בין זכויות היסוד הכוללות את הזכות לבחור, הזכות להיבחר, הזכות להתאגד, חופש הביטוי והזכות לשוויון; לבין קיומה של המדינה כמדינתו של העם היהודי, אופיה הדמוקרטי ושליטת הגזענות מצד שני.

על מנת לפסול רשימה, המטרות והמעשים שיש בהם כדי למנוע את ההשתתפות בבחירות צריכים להיות דומיננטיים ומרכזיים. כמו כן חייבות להתקיים ראיות ברורות, חד-משמעיות ומשכנעות לכך, כי אכן יש במטרותיה או במעשיה של רשימת מועמדים, כדי ליפול לגדר האיסור שבחוק. לא די בחשד סתם, וכל ספק צריך להתפרש כנגד מניעת ההשתתפות.

על מטרותיה או מעשיה של רשימת מועמדים ניתן ללמוד גם מהתבטאויות חברי הרשימה. אף כאן יש לפעול בזהירות, שכן רשימת מועמדים אינה משקפת בהכרח אחידות והרמוניה רעיונית או מעשית. יש להתחשב במעמדו של חבר הרשימה, אשר את דעותיו ומעשיו מבקשים לייחס לרשימה כולה. יש חשיבות לשאלה, אם עניין לנו בהתבטאות או מעשה חד פעמי, או בהתבטאות או מעשה

החוזרים ונשנים ; וכן, יש לתת משקל למספר חברי הרשימה השותפים לדעותיו. יש גם חשיבות לתגובה של שאר חברי הרשימה להתבטאויותיו ולמעשיו של היחיד. חשיבות יכולה להיות גם לשאלה אם עניין לנו ברשימת מועמדים חדשה, שטרם הספיקה לגבש מטרות ומעשים או שמא מדובר ברשימה ותיקה, שהתמודדה בעבר ואולי אף נבחרה. רשימה זו אינה סגורה, ואינה אלא ביטוי להיגיון ראייתי. במקרה שלפנינו, הרטמן הוא מועמד לראשות העיריה אשר במטרותיו ובמעשיו יש משום הסתה לגזענות. גם במטרותיה ובמעשיה של צומת בנצרת עילית יש משום הסתה לגזענות. גדר המחלוקת בפנינו הינו, אם ניתן להסיק כי במטרותיה או במעשיה של הרשימה המשותפת יש משום הסתה לגזענות.

המסקנה הברורה, החד-משמעית והמשכנעת הינה, כי בנסיבות העניין שלפנינו, יש לייחס את המטרות והמעשים של הרטמן וצומת לרשימה המשותפת: הרטמן הוא העומד בראש הרשימה המשותפת. רשימה זו אימצה לעצמה את האות "ץ" ששימש את צומת, שבה נתקיימה ההסתה לגזענות. הסתה זו לא היתה אירוע חד-פעמי, אלא התבטאויות ומעשים חוזרים ונשנים. הרטמן הוא גם זה שהופיע בפני ועדת הבחירות של הרשות המקומית; הוא שהופיע בפני ועדת הבחירות המרכזית.

הרשימה המשותפת (כגוף) וחבריה (כיחידים) לא הסתייגו, לא במפורש ולא במשתמע, ממעשיו והתבטאויותיו של הרטמן, חרף העובדה שהתבטאויות ומעשים אלה נעשו ופורסמו לפני כריתת ההסכם שהקים את הרשימה המשותפת. בהתחשב בעובדה שלרשימה המשותפת לא היה מצע משלה, הוטל הנטל על חבריה להסתייג מיד מעמדותיו של הרטמן, ולהצביע על כך שעמדותיו שלו אינה עמדתה של הרשימה המשותפת. בנטל זה לא עמדו חברי הרשימה המשותפת. לעניין זה אין ליתן משקל של ממש להצהרת חברי הרשימה אודות תמיכתם במצע הלאומי של מולדת, ובמצע החברתי של גשר. דברים אלה, שפורסמו רק לאחר שחרב פסילת הרשימה המאוחדת החלה מתהפכת מעל ראשה של הרשימה, אינם מספקים. במקרה שלפנינו לא רק התבטאויותיו ומעשיו של הרטמן עומדים לרועץ לרשימה המשותפת, אלא גם התבטאויותיה ומעשיה של צומת. לעניין זה, פעולות מאוחרות של הרשימה המשותפת, אשר במסגרתן פרשה צומת מבין שורותיה, אינן מעלות ואינן מורידות.

עם כל הזהירות הנדרשת, אין ספק, כי על פי התשתית העובדתית שהונחה בפני יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית היה מקום לזהות בין התבטאויותיו ומעשיו של הרטמן (וצומת בנצרת עלית) לבין התבטאויותיה ומעשיה של הרשימה המאוחדת. היו אלה התבטאויות ומעשים בעניינים שהם מרכזיים ודומיננטיים למטרותיה של הרשימה המשותפת. מכיוון שכך, מתקיימים ברשימה המשותפת התנאים הנדרשים למניעת השתתפות בבחירות לרשויות המקומיות. הערעור מתקבל.

המערער הגיש בקשה ליושב ראש המשיבה, "למנוע את רשימת בל"ד, שבראשה עומד ח"כ ה-14 עזמי בשארה, מלהשתתף בבחירות לכנסת ישראל". בקשתו נדחתה ומכאן הערעור.

בקשתו ובערעורו שלפנינו ציטט המבקש מדברים שאמר חה"כ עזמי בשארה בראיון לעתון "הארץ", בין היתר: "היהדות היא דת ולא לאום ולציבור היהודי בעולם אין סטטוס לאומי כלשהו. אני לא חושב שיש לציבור הזה זכות להגדרה עצמית... מבחינה היסטורית הרעיון של מדינת היהודים לדעתי לא לגיטימי. ואם אתה שואל אותי אני לא מוכן לתת לישראל לגיטימציה היסטורית... אין שום דמיון בין זכויותיהם בארץ של פלסטינאים שהוגלו מאדמתם לפני 50 שנה לבין זכויותיו של קולקטיב מדומה שהוגלה מהארץ לפני 2000 שנה". במהלך הדיון בפני המשיבה אמר חה"כ בשארה כי הוא "עומד מאחורי הדברים" שנכתבו.

בחוק נקבע, כי רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה או במעשיה, במפורש או במשתמע, אחד מאלה: (1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי; (2) שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה; (3) הסתה לגזענות.

נראה לכאורה, כי יש בדברים שאמר חה"כ בשארה בראיון אחד מן הפסולים המנויים בחוק וכי יש בכך כדי לפסול את רשימת בל"ד, שבראשה הוא עומד. הציבור היהודי בישראל הוא חלק מן "הציבור היהודי בעולם". גם הדברים כי אין "לישראל לגיטימציה היסטורית" אין לפרשם אלא כבאים לשלול את הבסיס ההיסטורי להקמתה של המדינה כמדינה יהודית, כאמור במגילת העצמאות. אף על פי כן, אין בדינו לפסול את רשימת בל"ד. רק ביטויים חמורים וקיצוניים של היסודות השליליים האמורים בסעיף 7א מצדיקים את הפעלתו.

בבואנו לבחון את מטרותיה ואת שאיפותיה המרכזיות של רשימת בל"ד יש לייחס משקל גדול במיוחד לדברים שאמר חה"כ בשארה. כן יש לבדוק אם מהווים הדברים "פרוגרמה ממשית, רצינית ופעילה" של רשימתו, או שיש בהם רק משום ביטוי - אמנם קיצוני ומקומם - של הגיגו "הפרטיים", שאינם בגדר מצע או תכנית פעולה של רשימתו.

בדבריו שצוטטו, ואף בדברים נוספים שאמר, התקרב חה"כ בשארה קירבה מסוכנת לגבול שאין לחצות אותו, הוא הגבול החוצה בין ההגנה על זכותה של רשימה להשתתף בבחירות וזכותו של אדם להיבחר, לבין ההגנה על ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. אין בדינו לפסול את הרשימה וזאת, בעיקר, לאור הספקות שמעוררים ההסברים שנתן חה"כ בשארה בדיון לפני המשיבה, שמהם עולה - אמנם בדוחק - כי אינו שולל את קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי.

יש בדברי ההסבר כדי לעורר את הספק הפועל לטובת המועמד, או הרשימה, שאותם מבקשים לפסול. את הכף לזכות רשימת בל"ד מטה גם העובדה שמר בשארה מכהן זה מכבר כחבר כנסת ורשימתו מיוצגת בכנסת. רשם המפלגות גם אישר את רישומה כמפלגה בהחלטה מנומקת, שבה נבחנו עיקרי המצע של המפלגה ונקבע כי מטרותיה ומעשיה אינם עומדים בניגוד להוראות סעיף 5 לחוק המפלגות, הדומה לסעיף 7א לחוק יסוד הכנסת. הערעור נדחה.

א) כללי: נקבע בחוק שרשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת אם יש במטרותיה או במעשיה, במפורש או במשתמע, אחד מאלה: (1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי; (2) שלילת האופי הדמוקרטי של המדינה; (3) הסתה לגזענות. יצויין כי מרבית המדינות הדמוקרטיות אינן מטילות דרישות מהותיות של רישום לשם ייסוד מפלגה. בחוק זה מופיעות מגבלות נוספות, לעניין תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל; או יסוד סביר למסקנה כי המפלגה תשמש מסווה לפעולות בלתי חוקיות. סעיפים אלה מבוססים על ההנחה, כי דמוקרטיה רשאית להגן על עצמה מפני כוחות לא דמוקרטיים המבקשים לעשות שימוש בדרכים דמוקרטיות לשם שלילת הדמוקרטיה.

כדי להביא לפסילה, חייבת להיות "פעילות בשטח" אשר נועדה להוציא את מטרות הרשימה מהכוח אל הפועל. פעילות זו צריכה להיות חוזרת ונשנית. הפעילות צריכה לבוא לידי ביטוי חמור וקיצוני מבחינת עוצמתה. לבסוף, הראיות המבססות את המטרות והמעשים המביאים לידי מניעת השתתפותה של רשימת מועמדים, או של מועמד בבחירות לכנסת, צריכות להיות משכנעות, ברורות וחד-משמעיות.

האם רשימת מועמדים או מועמד אשר בין מטרותיה הדומיננטיות מצויה זו הרואה במדינת ישראל את "מדינת כל אזרחיה", שוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ועל כן מנועה מלהשתתף בבחירות? אם כל מה שנדרש על פי מטרה זו הוא שיוויון בין אזרחי ישראל, כי אז אין במטרה זו כל פגיעה במדינת ישראל כמדינה יהודית. אם, לעומת זאת, המטרה של היות ישראל "מדינת כל אזרחיה" מבקשת לפגוע ברציונל המונח ביסוד הקמת המדינה ובכך לשלול את אופיה של מדינת ישראל כמדינתו של העם היהודי, כי אז יש בכך כדי לפגוע במאפיינים הגרעיניים והמינימליים המאפיינים את מדינת ישראל כמדינה יהודית. בדומה, רשימת מועמדים התומכת בשימוש באלימות כדי להביא לשינוי במשטר אינה יכולה להשתתף בתהליך הדמוקרטי אותו היא מבקשת להפיל בכוח הזרוע.

השוני בין תפקידו של בית המשפט העליון באישור בחירות לבין תפקידו בערעור בחירות, מתבטא היטב בהיקף סמכותו של בית המשפט העליון. במקרה שבו החלטתה של ועדת הבחירות היא סבירה, על בית המשפט לדחות את ערעור הבחירות. לא כן באשר לאישור הבחירות. בסוג הליך זה על בית המשפט העליון להביע את גישתו שלו. השאלה שעליו להציג לעצמו הינה אם הוא מאשר את ההחלטה שנתקבלה. שופטי בית המשפט העליון אינם רשאים לשקול שיקולים אישיים או פוליטיים. עליהם לשקול אך שיקולים משפטיים. עם זאת, במסגרת איזון זה, אל-להם להסתפק בכך שהאיזון שוועדת הבחירות עשתה הוא איזון סביר. עליהם לקבוע כי איזון זה הוא ראוי. אין שוללים זכות יסוד אלא אם ההחלטה הפוגעת בזכות היסוד אינה רק במיתחם הסבירות, אלא היא גם ההחלטה שיש לקבלה בנסיבות העניין.

ב) עניין בשארה: ח"כ בשארה אינו דורש לבטל את חוק השבות, אך בצד זכות השבות ליהודים הוא מבקש להכיר בזכות השבות לערבים, והוא מבחין בין הכרה בעקרון זה לבין מימושו. כמו-כן נמצא, כי אין בדבריו שלילת הרוב היהודי במדינת ישראל. מעשיו עולים בקנה אחד עם ההגדרה

הגרעינית או המינימלית של מדינת ישראל כמדינה יהודית. ביסוד עמדתו עומדת התפיסה כי מדינת ישראל הינה "מדינת כל אזרחיה". וודאי שח"כ בשארה אינו ציוני והוא אינו תומך במפעל הציוני.

עם זאת, הוא מכיר בכך כי הרציונל להקמת המדינה הוא ציוני. הוא מכיר בכך שבמדינת ישראל יש רוב יהודי ושיסמליה ותרבותה של המדינה משקפים רוב זה, אם כי הוא מבקש לתת ביטוי לדתו ותרבותו של המיעוט הערבי. טענתו הינה כי מגישתו הדמוקרטית-ליברלית נגזרת התנגדותו לאלימות ולמאבק מזויין. על פי השקפתו ניתן להתנגד למה שהוא מכנה "כיבוש" בלא לנקוט במאבק מזויין. על כן הוא מתנגד לכל פגיעה באזרחים.

רק רמה גבוהה זו של ראיות יש בכוחה לפתור את הפאראדוקס הדמוקרטי ולשלול את אחת מהזכויות המרכזיות של הדמוקרטיה - הזכות לבחור ולהיבחר. לא הונחו בפנינו ראיות אשר במשקלן ובעוצמתן מקיימות את המבחן הנדרש. אשר לשלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית, לא הונחה בפנינו התשתית הדרושה כדי לשלול את המאפיינים הגרעיניים של מדינת ישראל כמדינה יהודית.

גישתו באשר להיות מדינת ישראל "מדינת כל אזרחיה" מתקרבת באופן מסוכם לאפשרות השוללת את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית. עם זאת, אין בפנינו ראיות משכנעות, ברורות וחד משמעיות כי הגבול נחצה. הוא הדין באשר לתמיכה במאבק מזויין. אף בעניין זה, אין להתעלם מן החומר הרב שהוגש לנו. עם זאת, אין בו כדי לקיים את ה"מסה" הראייתית הקריטית הנדרשת בעניין זה. אכן, לא נכחיש כי קיים ספק בליבנו.

אך ספק זה צריך לפעול - במדינה דמוקרטית שוחרת חופש וחירות - לטובת החירות לבחור ולהיבחר. מטעמים אלה הננו סבורים כי אין לאשר את החלטתה של ועדת הבחירות למנוע את מועמדותו של ח"כ בשארה לבחירות לכנסת השש-עשרה.

דינה של רשימת המועמדים של מפלגת בל"ד צריך להיות כדינו של ח"כ בשארה. אין ספק כי בעת הזו הקשר בין ח"כ בשארה לרשימת המועמדים של מפלגת בל"ד הוא קשר רב עוצמה. מעמדו של ח"כ בשארה במפלגה הוא מעמד בכיר ביותר. התבטאויותיו החוזרות והשונות בעל-פה ובכתובים מקובלות על שאר חברי המפלגה שתמכו בהן מספר פעמים.

על רקע זה מתבקשת המסקנה, כי אם ח"כ בשארה רשאי להיות מועמד בבחירות לכנסת, ממילא גם רשימת המועמדים, בה הוא משמש דמות מרכזית, רשאית להשתתף בבחירות. ודוק: ברור כי קיים הבדל בין החלטה על מניעת מועמדותו של ח"כ בשארה ובין החלטה על מניעת השתתפותה של רשימת בל"ד.

קבלתנו את ערעורה של רשימת המועמדים של בל"ד מבוססת על מסקנתנו לפיה החלטתה של ועדת הבחירות בעניין זה חרגה ממתחם הסבירות באופן המצדיק את התערבותנו בה. זאת, שכן החלטה זו התבססה רובה ככולה על פסילת מועמדותו של ח"כ בשארה. אולם, משעה שלא אישרנו החלטה זו באשר למועמדותו של ח"כ בשארה, הפכה החלטת ועדת הבחירות למנוע את השתתפותה של רשימת בל"ד כולה לבלתי סבירה עד כדי הצדקת התערבותנו בה במסגרת הערעור שהוגש. התוצאה היא כי ערעורה של בל"ד מתקבל, והחלטתה של ועדת הבחירות בעניינה מתבטלת. רשימת בל"ד תוכל, איפוא, להשתתף בבחירות לכנסת השש-עשרה.

ג) עניין טיבי: בין ח"כ טיבי לבין יו"ר הרשות הפלסטינית יאסר ערפאת, קיים קשר הדוק. ח"כ טיבי שימש בעבר כיועצו וגם כשחדל ממילוי תפקיד זה, נשאר בקשר רצוף עימו. ח"כ טיבי מעביר

לערפאת מסרים שונים ויוצא להגנת עמדותיה של הרשות הפלסטינית והעומד בראשה, כמו גם יחסי החוץ שלה.

על פי המקורות השונים, מעלה ח"כ טיבי על נס את המאבק נגד הכיבוש. ח"כ טיבי נכח בישיבה של פעילים בארגוני טרור בה הוחלט על יציאה להתקפה לאומית ועממית כוללת למען ההתנגדות להתנחלויות. ח"כ טיבי גינה במילים קשות את פעולות כוחות הביטחון כנגד הפלסטינים. הוא תומך במאבק מזויין של ארגון טרור. הרשות הפלסטינית וארגונים הכפופים לה, מתכננים ומבצעים מעשי טרור כדבר שבשגרה. ח"כ טיבי קשור ישירות לראש הרשות, יאסר ערפאת, ומסייע לו בדרכים שונות.

אזהרותיו של ח"כ טיבי מפגיעה בערפאת אינם אלא הסתה של אזרחי ישראל הערבים להשתתף במאבק המזויין. תמיכתו בפעילים שונים באינתיפאדה אינה אלא הצדקה של פעולות הטרור שבוצעו על ידם או באמצעותם. הגינוי החריף של פעולות כוחות הביטחון אינו אלא תמיכה במאבק המזויין של פלסטינים נגד מדינת ישראל.

דבריו הקשים של ח"כ טיבי כנגד ראש הממשלה והרמטכ"ל וכן הגינוי של פעולות כוחות הביטחון של ישראל במלחמתה בטרור הם אכן מקוממים. השאלה שבפנינו היא כלום יש בהתבטאויות אלו תמיכה במאבק מזויין של ארגון טרור נגד מדינת ישראל. התשובה לשאלה זו היא בשלילה. לא הוכח כי יש בקשר זה משום תמיכה במאבק מזויין של ארגון טרור. גם אם פעילי טרור משבחים את ח"כ טיבי על עזרתו למאבקם, אין בכך כדי להוכיח חד משמעית כי ח"כ טיבי עצמו תומך במאבק מזויין.

ח"כ טיבי אינו מכחיש כי הוא מתנגד לכיבוש ורואה בחזונו את סיומו. בה בעת, הוא מצהיר במפורש ובאופן שאינו משתמע לשני פנים כי ההתנגדות בה הוא תומך אינה מאבק מזויין אלא התנגדות עממית לא מיליטנטית. זו התנגדות שאינה כוללת שימוש בנשק. קריאותיו התומכות באינתיפאדה אינן מציינות את הפעולות הספציפיות בהן הוא תומך. לא נמצאה בחומר ראיה לפיה ח"כ טיבי שיבח פעולת טרור זו או אחרת או תמך בה. ההתבטאות היחידה לכאורה בהקשר זה היתה תמיכתו בחטיפת החיילים על ידי ארגון החיזבאללה, אולם הוא הכחיש עניין זה וטען כי המדובר בטעות בתרגום דבריו ועיוותם. עמדתו בעניין זה התקבלה על ידי באת כוח היועץ המשפטי לממשלה ויו"ר ועדת הבחירות. אמת, ההתבטאויות או המעשים צריכים להיבחן על פי הקשרם הכולל.

נוכחות בפגישה של פעילים פלסטינים, בהם חברים בארגוני טרור, כאשר סיכומה של ישיבה זו הוא יציאה להתקפה לאומית ועממית כוללת למען ההתנגדות להתנחלויות, יכולה להתפרש אף היא כתמיכה במאבק מזויין. אולם, מקובלת עלינו בעניין זה עמדתו של היועץ המשפטי לממשלה כי קיים ספק באשר לכוונתו ומטרותיו של ח"כ טיבי בהקשר זה. כך בייחוד נוכח שאר התבטאויותיו והצהרותיו הן בפני ועדת הבחירות והן בפנינו. מטעמים אלה אין לאשר את החלטתה של ועדת הבחירות בדבר אי השתתפותו בבחירות של ח"כ טיבי. השאלה אותה הצבנו לנגד עינינו אינה אם ועדת בחירות סבירה רשאית היתה למנוע את השתתפותו בבחירות של ח"כ טיבי. השאלה שהצבנו בפנינו הינה אם יש מקום שלא לאשר את מועמדותו של ח"כ טיבי. על שאלה זו אנו משיבים בשלילה.

ד) עניין מרזל: ביום 13.3.1994 החליטה ממשלת ישראל להכריז על תנועות "כך", "כהנא חיי" צרופיהן או נגזרותיהן כארגון טרוריסטי. בשנת 1987 היה מרזל מזכיר סיעת "כך" בכנסת

השתים-עשרה, והורשע בתקיפת ערבי בתוך אוטובוס בקריית ארבע. בשנת 1988 היה מר מרזל דובר תנועת "כך", והורשע בעבירות של תקיפה בנסיבות מחמירות שארעו במהלך הפגנת מחאה שקיימו מתנחלי קריית ארבע. בשנת 1991 היה מר מרזל ממנהלי התנועה.

במאמר שפרסם הוא כתב "רק חסרים לי כאן משאיות ובלי אף יריה נפנה מחברון את כל הערבים. בעיית העברת אויבנו הערבים תלויה רק במנהיגות נחושה שתפסיק לגמגם ותעמיד את הערבים במקומם". הוא נעצר באום אל פחם כשהוא נושא שלט הקורא להפגזת העיר. בהכרזה על תנועת "כך" כארגון טרור (בשנת 1994) צויין מר מרזל כפעיל מרכזי בתנועה. לא הוכח כי חל שינוי בתשתית שהביאה להכרזה על ארגון "כך" כארגון טרור.

בשתי פשיטות שנערכו על ידי המשטרה במשרדים בירושלים ביום 29.8.2002, נתפש חומר רב המצביע על המשך פעילותה של תנועת "כך". נקבע, כי לא חלו שינויים בתפיסות האידאולוגיות העומדות בבסיס התנועה ובסיבות שהביאו לכך שהוכרז עליה כארגון טרור. בחומר שנתפס ניתן למצוא, בין היתר כי בתקליטורים הרבים באנגלית מופיע שמו של ברוך מרזל ומספר טלפון ופקס; במשרדים נמצאה תמונתו של מר מרזל עם פעיל התנועה, נעם פדרמן; בספרים "ברוך פודה ומציל" שנתפשו נרשם "תנועת כך, בראשות ברוך מרזל". כן נמצאו מכתבים שונים בהם מופיע שמו של ברוך מרזל ככותב המכתב. השאלה המרכזית היא כלום מר מרזל עודנו תומך באידיאולגיה הגזענית והלא דמוקרטית של תנועת "כך" ופעיל במסגרתה.

תמונתו של מר מרזל בתקליטורים, מספרי הטלפון בכרטיסי הביקור, הופעתו בתמונות ובחיבורים שונים של תנועת "כך" כמנהיג התנועה מעידים לכאורה כי אכן היה פעיל בתנועה, בניגוד לעמדתו לפיה עזב אותה כבר בשנת 1994. קשה לקבל גירסה כוללת לפיה אין מר מרזל קשור כלל לתנועת "כך" שעה שהוא מוצג על ידי התנועה כראשה וכפעיל בה בהיקף ובצורה כזו; שעה שיש עקבות לפעולתו במשרדי התנועה ושעה שאין חולק כי בעבר היה מר מרזל פעיל מרכזי בה ואף עמד בראשה בבחירות של שנת 1992.

בית משפט זה אינו מחליף את שיקול דעתו בשיקול דעתה של הוועדה. השאלה היא, לפיכך, אם יש מקום להתערבותנו בהחלטת הוועדה. בבחינה מעין זו בנסיבות המקרה, לא ראינו עילה להתערבות בהחלטתה של ועדת הבחירות המרכזית לאפשר את השתתפות מר מרזל בבחירות לכנסת.

ראשית, אין חולק כי ועדת הבחירות הינה גוף מעין שיפוטי. מר מרזל הופיע בפניה והביע את עמדותיו. שנית, במקרה שבפנינו החליטה ועדת הבחירות לדחות בקשה למנוע השתתפות של מועמד בבחירות. זה. מקום בו ועדת הבחירות החליטה לאשר השתתפות מועמד (או רשימה), לא בקלות יתערב בית משפט זה בהחלטתה. תפקידו המיוחד בא לידי ביטוי בהגנה על היחיד ועל המיעוט. שלישית, יש ליתן משקל מיוחד להצהרה (ותצהיר) של מועמד בדבר עמדתו ודרכיו, ולהצטרפותו כמועמד מס' 2 ברשימת מועמדים המשתתפת בבחירות.

העותר ביקש להתמודד בבחירות ברשימת הליכוד. הוא לא הודיע לוועדת הבחירות המרכזית שנרשמה לחובתו הרשעה בעבירות של המרדה והתקהלות אסורה, ריצה בפועל עונש מאסר לתקופה של ששה חודשים (בעבודת שירות), וכי ביום הגשת רשימת המועמדים טרם עברו שבע שנים מהיום שגמר לרצות את עונשו. הוא גם לא ביקש מיושב ראש ועדת הבחירות לקבוע כי אין עם העבירה שבה הורשע, בנסיבות הענין, משום קלון. יושב ראש הוועדה, החליט ששמו של פייגלין יימחק מרשימת המועמדים, וגם לגופו של הענין קבע יושב ראש ועדת הבחירות כי יש קלון בעבירות בהן הורשע פייגלין.

העותר לא שכנע אותנו שקיימת עילת התערבות במסקנותיו של היושב ראש ככל שהדבר נוגע לאיחור בהגשת הבקשה ולהעלמת העובדות. על חשיבות ההקפדה על המועדים שנקבעו בדן לענין קיום בחירות עמד בית משפט זה לא אחת. כורח המציאות הוא שמועדים אלה ישמרו כדי שמערכת הבחירות כולה לא תשתבש.

בענייננו מדובר, בין היתר, בעבירות המרדה ופרסומי המרדה בהן הורשע פייגלין. עבירות אלה כוונו כנגד פעולתו התקינה של הממשל, וביצוען עמד בסתירה חזיתית ליסודות המבנה הדמוקרטי עליו מושתת השלטון בישראל. פייגלין הורשע בקשירת קשר לסכל את ביצוען של החלטות הממשלה בנוגע ליישום מדיניותה באיזור יהודה ושומרון ובכוונה לאלץ את הממשלה לשנות את מדיניותה בדרך של קריאה לציבור לבצע מעשים בלתי חוקיים כדי לפגוע בתיפקוד רשויות הממשל, להכשיל את רשויות אכיפת החוק ולהביא לשבירת מחסום הציות לשלטון החוק במדינה.

העבירות שבהן הורשע פייגלין הן חמורות, אולם השאלה איננה חומרתן אלא הנסיבות שבהן נעברו. מי שהורשע בפלילים בעבירה שכל כולה היתה מכוונת לפגוע ביסודות המשטר הדמוקרטי וסדרי הממשל הבסיסיים, דבק בו הקלון המוסרי הפוסל אותו מלהתמודד בבחירות לכנסת. קיים קשר הדוק בין הקלון שדבק במועמדותו של המערער עקב הרשתו בפלילים לבין עילת הפסילה הקבועה בחוק היסוד. תנאי הסף להצגת מועמדות לכנסת אינם תנאים טכניים שניתן לוותר על קיומם אם המועמד הינו ראוי מכל בחינה אחרת. אלה הם תנאים מהותיים, שנועדו להבטיח את עקרון השוויון, שהוא נשמת אפה של תחיקת הבחירות.

בענייננו, כעולה מהכרעת-הדין שבה העותר הורשע, הוא יזם וארגן הפגנות ברחבי הארץ, בהשתתפות אלפי אנשים, במטרה לאלץ את הממשלה לשנות את מדיניותה באמצעות שיבוש אורח החיים הסדירים, הכול תוך כפירה בלגיטימיות של השלטון. בגזר-דינו הטעים בית-המשפט כי ההפגנות שתוכננו לא היו אלימות, וכי גם אל מול התנהגות אלימה של השוטרים קרא העותר למפגינים להימנע מאלימות. משכך, הטיל בית-המשפט על העותר עונש קל למדי של שישה חודשי מאסר בעבודות שירות בתוספת מאסר על תנאי.

המרדה עשויה להיות עבירה שיש עמה קלון. שכן, תכליתה של הוראה זו היא למנוע, בין השאר, גם הצגת מועמדות של אנשים אשר ריצו עונשי מאסר בשל פעילות שנועדה למגר את משטרנו הדמוקרטי. עם זאת, יש לתת את הדעת לכך שכל פעילות חוץ-פרלמנטרית לא רק מבטאת את דעתם של המוחים, אלא גם נועדה, לעיתים על-ידי שיבוש חיי היומיום, להשפיע על השלטון לשנות את מדיניותו. הערעור נדחה.